

Contribuții privind istoria bisericii din Voşlobeni, la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX

Despre Biserica din Voşlobeni s-au mai scris destule pagini, unele dintre ele remarcabile: în volumul *"Românii din Harghita și Covasna"*, în recenta lucrare a lui Liviu Boar: *"Românii din scaunul Giurgeului în sec. XIX"* etc. Chiar autorul acestor rânduri a tratat problema bisericii voslobenesti în lucrarea sa de licență, în curs de tipărire la editura "România pur și simplă", dar cu privire asupra perioadei interbelice.

În studiul de față ne vom referi cu precădere la câteva documente de arhivă, aflate în posesia Parohiei Ortodoxe din Voşlobeni.

Pentru a înțelege mai bine problemele la care vom face referire în rândurile ce urmează, ne vom apleca mai întâi asupra unor chestiuni de ordin general, care să scoală în evidență cadrul legislativ maghiar precum și politica generală maghiară asupra Bisericilor românești.

Este lucru bine știut că bisericile românești (ortodoxă și greco-catolică) au fost alături de școală (care de cele mai multe ori era întreținută de biserică), principalul factor de păstrare al conștiinței naționale. Toemai de aceea prigoana statului maghiar s-a îndreptat cu precădere asupra bisericii și școlii. Iar legislația în domeniu era realizată în așa manieră încât sub paravanul sprijinirii școlilor confesionale de fapt se aduceau lovituri grave acestora.

Eloeventă pentru studiul de față este legea numărul XXVII din 1907, cunoscută și sub numele de Legea Apponyi, după numele contelui Albert Apponyi, ministru al cultelor.

Această lege, aparent în favoarea dascălilor de școală, prevedea ridicarea salariului docenților (dascălilor) de la 600 la 1000 de coroane, iar bonusurile de fidelitate (quinquenalele) de la 100 la 200 de coroane, în caz contrar școala fiind desființată. Aceasta era o grea lovitură pentru școlile românești, știut fiind faptul că majoritatea nu aveau posibilitatea să plătească asemenea salarii¹.

O altă măsură luată de autoritățile maghiare și care are legătură cu studiul de față este cea a creării episcopiei greco-catolice ungare de Hajdudorog. Această episcopie a fost înființată în 1911 și aprobată de Papă în 1913, cu toate protestele credincioșilor români, care au organizat chiar o mare adunare de protest la Alba-Iulia pe 16 mai 1912, cu prezenta a peste 20.000

de credincioși, adunare prezidată de venerabilul patriot Gheorghe Pop de Băsești². Episcopia de Hajdudorog era formată din 162 de parohii, cu un număr total de 73.225 de credincioși, iar parohiile luate de la Arhiepiscopia Blajului erau situate în "secuime" și fiindcă erau situate prea departe de Hajdudorog au fost constituite într-o unitate administrativ-bisericască numită "*Vicariatul Secuimii*"³.

Toate aceste măsuri, împreună cu multe altele, nu făceau decât să lovească în biserică și școală, deci în ființa națională a românilor.

Ne vom apleca mai departe pe câteva documente de arhivă care demonstrează cu prisosință strădania comunității din Voşlobeni pentru menținerea școlii și a bisericii.

Biserica din Voşlobeni purta (și poartă încă) hramul "Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil". În același timp, nu se cunoaște cu exactitate data trecerii la greco-catolicism a voslobenilor, dar în orice caz între 1733-1750.

Am tratat în prezentul material și situația școlii din Voşlobeni deoarece era școală confesională, ceea ce face evident faptul că nu se poate separa situația școlii de cea a bisericii.

Unul dintre registrele de procese verbale al Consiliului Eparhial al Bisericii Voşlobeni conține câteva zeci de pagini și se deschide cu cel din data de 19 iulie 1908. Considerăm că acest proces verbal este foarte sugestiv în ceea ce privește situația școlii și a bisericii din Voşlobeni, cuprinzând informații ample despre veniturile școlii și ale bisericii, despre zbatările comunității pentru a se asigura păstrarea școlii, de aceea vom cita *in extenso* din el.

"Protocol

Luat în adunarea senatului scolastic parohial greco-catolic din Voşlob, ținută în casa parohială la 19 iulie 1908 sub presidiul onorariu al preotului.

Prezenti: subscriși membri ai senatului scolastic parohial.

Obiectul:

În sensul articolului de lege XXVII din 1907 este ridicarea salariului docențial fundamental dela 600 coroane la 1000 coroane precum și a quinquenalelor prevăzută în noua lege. Presidiul salută pre membri prezenti coadunati și estune în lină generati scopul adunarei declarând sedinta deschisă.

1. Precum în adunarea senatului școlastic din 12 februarie a.c. așa și de prezente prezidiul esplăcă celor prezente art. de lege XXVII din 1907 arătând de câtă sumă are lipsă școala noastră gr. cath. precum ca din venitele ei proprii să poată asigura pre venitor salariul legal al docentului său.

Cetește actul de dotațiune compus pre baza art. de lege XXVI din 1893 cu datul de 23 septembrie 1894 și aprobat de Prea Veneratul Ordinariat din Blaj la 13 octombrie 1894 sub nrul 4065-1894 în sensul cănuia se secură cantor-docentului local salariul: (vezi Tabel I)

Pe lângă quartinul în natură acesta e salariul cantorelui-docental de împreună cu quinquenalele cari le primește în ziua de astăzi cantor-docentele frequent.

În sensul legii nouă însă salariul fundamental trebuie ridicat de la 600 coroane la 1000 coroane iar primele două quinquenale de la 200 coroane la 400 coroane. Totodată trebuie asecurat și quinquenatul al treilea care dela 1 septembrie 1908 le complete pre actualul docente în sumă de 100 coroane. În total de prezente avem lipsă de suma 700 coroane, iar pentru asecurarea ultimelor quinquenale vom fi necesități a mai asigura 500 coroane.

ad.1 După îndelungată și serioasă dezbateră se aduce următoarea decisiune:

După ce e lucru notoriu că comuna noastră e cea mai săracă din Giurgiu a cănu hotar face 1.234 jugăre, din care jumătate sunt stâncosi, ne-productive, cu o populațiune de 750 de suflete greco-cath - căci marginalii nu contribuiesc la susținerea școlii - care se susțin mai cu seamă din păstorit, lipsită total de pădure și pășune din care causă nice sistemisarea salariului docental la minimul 600 de coroane nu se poate face decât cu un ajutor stabil de 100 de coroane. E lucru evident deci că și cu cea mai mare forțare ridicarea salariului docental cu quinquenalele prevăzute în art. de lege XXVII din 1907 trece peste puterile materiale ale acestei comune bisericesti, din care causă acest senat școlastic deci nu se poate decide a mai mări repartițiunea pre popor, a cărei încasare așa cum este încă numai cu greu se poate esecuta.

Din aceste considerațiuni, cu profundă umilință protocolaminte rugăm pre Prea Veneratul Ordinariat Metropolitan, cu luând în considerare miseria acestei poporațiune să binevoiască a ne concede și auctorisa ca să cerem sumele lipsă la întregirea pre mai departe a salariului și a quinquenalelor docentali în sensul mai sus citatei legi școlastice, dela Înaltul Ministeriu de culte și instrucțiune publică, care în sensul legii a luat acest

obligământ.

2. Prezidiul fiind prea convins că oficiul cantoral împreunat cu cel docental în această parohie împreștiată care mai are și filie este în detrimentul instrucțiunii și spre greutatea docentului căruia prin noua lege i se impune mai mare greutate și responsabilitate în îndeplinirea agendelor sale ca în trecut. Ca să rămână pre mai departe aceste două oficii într-o singură persoană altă de inoportun, roaga deci senatul școlastic ca să aducă o decisiune și în această privință.

ad.2 Pronunerea prezidiului adunarea o află de oportună și unanim se decide ca să se despană pentru totdeauna aceste 2 oficii dacă la întregirea salariului docental nu vom simți greutatea din partea Înaltului Ministru, putând asecura venitele cantorale nestirbite precum sa practicat aceasta înainte de 1894. Si numai în cazul când pre lângă cantor-docente s-ar mai înființa încă un post de docente secundariu, susținut din partea statului ar mai putea rămâne aceste 2 oficii împreunate în o singură persoană. De altcum în această privință cu toată reverența rugăm pe Prea Veneratul Ordinariat Metropolitan ca să ne deie îndemnările necesare cum sar putea ajunge la scop.

Protocolul prezente sa concipiat și scris în două exemplare. Ne mai fiind altceva de desbătut, protocolul present după cetire se încheie și se subscrie.

Alexandru Donia Donescu Preot paroh gr.cath
Nicodim Rusu Cantor-docente
Dumitru Blaga Curator
Ioanu Tiriacu

Alexandru Ciobotariu
Georgiu Tiepelusiu⁴.

Problema finanțării școlii din Voslobeni nu s-a rezolvat, aceleasi cereri le mai întâlnim în registrul de procese verbale⁵.

Marca Unire de la 1 Decembrie 1918 a produs mutatii profunde și în viața comunității românești din Voslobeni. Printre acestea se numără și hotărârea de a se rupe legăturile cu episcopia de Hajdudorog și de realipire la episcopia de Alba - Iulia și Făgăraș. Cităm din același registru de procese verbale:

“Decis

Luat de poporul credincios al parohiei greco-catolice române din Vașlab adunat în sfânta biserică la 16/29 decembrie 1918 unde după celebrarea șfmei liturghii, cu mare însufletire, unanime, am luat următorul decis:

Cu ziua de azi frângem și nimicim cu tonul legătura avută cu episcopia de Hajdudorog, la care împotriva protestului nostru legal din anul 1912 a fost anexată și această parohie curat românească.

Ne alăturăm întru totul deciziei Prea On. Domnului Romul Marchis, vicarul român din Sătmăr, rugându-l cu toată reverența ca să exonereze (?) de la S. Scaun Apostolic reîncorporarea și a acestei parohii la arhiepiscopia de Alba-Iulia și Făgăraș de la care a fost luată.

Calendarul nou cu respect la ținerea sărbătorilor îl declarăm de nevalid față de această parohie.

Încredintăm preotului nostru local Alexandru Donia Donescu ca acest decizii sărbătorească al nostru subscris și de domnia sa, de domniile docentilor Nicolae Lates, Nicodim Rusu, Teodor Chindea și de curatoarele primar Iuliu Chindea să-l aducă la Prea Înaltă cunoștință a Prea Venerabilului Consistor Metropolitan din Blaj cu preamărită noastră rugare de a ne relua sub părintească ocrotire, precum și episcopiei de Hajdudorog spre orientare în viitor.

Alexandru Donia Donescu Paroch gr.cath. "6.

Una dintre problemele școlii din Voslobeni a fost și numirea unui nou învățător prin demisia lui Nicolae Lates, care a fost desemnat revizor școlar:

"Proces verbal

Luată în ședința senatului școlastic școlii populare gr. cat. din Voslobeni ținută la 31 august 1919, la două ore pm în sala școlii sub prezidiu ordinar:

Prezenți: Nicodim Rusu, Mihăilă Suciu, Grigore Colceriu, Teodor Pop, Simion Vaidas, George Tăpelus, Ilie Vaidos, Toader Dandu, Dumitru Tăpelus, Andrei Suciu, Ioan Tincă, Ilie Vaidos de la Fintine, Gavril Vaidos al lui Dumitru, Ioan Colceriu, George Vaidos, Ioan Tăpelus de la Tincani și Ioan Chindea primcurator precum și numeroși membri din popor.

1. Președintele aduce la cunoștință celor prezenți cum că fostul cantor docent dl. Nicolae Lates, fiind de învățător al școlii începând cu 1 sept. a.c.

Act.1 Adunarea ia la cunoștință abdicarea dlui. Subrevizor Nicolae Lates exprimându-i mulțumită protocolară pentru zelul și activitatea dezvoltată în scurtul timp cât «am avut norocirea de-al avea de învățător al nostru», dorindu-i și în noul post tot astfel de succese spre binele școlii și al neamului românilor.

2. Președintele propune adunării ca să se conscrie concurs pentru a dobândi un nou cantor învățător în postul devenit vacant «de jure» prin abdicarea dlui. Nicolae Lates.

Art.2 Senatul școlastic și întreg poporul prezent aclamează pe fostul învățător Nicodim Rusu rugându-l ca să binevoiască din nou a începe la munca săvârșită cu atâta cinste în cursul celor 33

de ani petrecuți la această școală spre plăcerea nu numai a copiilor de școală ci și a întregului popor, bineștiind că nu întratata neputința de a servi l-a despărții de acest post, cât mai vârtos ordinul neomenos impus de episcopia de Hajdudorog concomitat și de autoritățile comitatensă de a ne impune ca limbă de predare în locul celei românești pe cea maghiară.

3. Președintele, întelegând că dl. învățător pensionar N. R. la rugarea poporului ar fi aplicat a ocupa din nou vechiul post, propune adunării prezente ca protocolaminte să roage pe dl. revizor școlastic ca să comperze de le Consiliul Dirigent renumirea de cantor învățător a subnumitului ales și aceasta cu atât mai vârtos cu cât starea acestei parohii era critică, care de Hajdudorog s-a lepădat și de iure încă neîncorporată arhiepiscopiei mame de Blaj, nu avem posibilitatea de a-i putea pe altă cale ajuta.

Art.3 Senatul școlastic primește propunerea din nou rugându-l pe Dl. Nicodim Rusu ca în sensul acestei decizii să-și înainteze și el petițiunea la locurile competente.

4. Președintele - după ce cătunul chindienilor de 60 de familii, în urma uneltirilor dușmanilor din 1911 s-au fost retras de la greutatea edificării școlii confesionale cu 2 săli corespunzătoare legilor vîgente, astăzi doresc să repareze greșeala trecutului, obligându-se de a solvi restul din repartiția de atunci dimpreună cu toate interesele solveniente precum și 100 de coroane și la salariul docentului nou înființatului post docent al încă de atunci proiectat - propune ca și în acest respect să fie rugat dl. revizor ca să ne exopereasă de întregirea salariului la minimul cerut de lege, și pentru al 2-lea post de învățător cu atât mai vârtos căci numărul copiilor obligați de școală și fără de alăturarea chindienilor e cu mult mai mare decât ca să-i poată cuprinde o sală împreună cu o singură putere didactică.

Art.4. Se decide ca președintele senatului școlastic să pregătească o petiție documentată în acest sens spre înaintarea la locurile competente... între Boteni și Tincani, cari în numărul de 70 de familii, tocmai pentru că au fost familii române, până astăzi nu au putut fi ajutați de împrejurări ca să-și poată ridica școală spre a ne bucura de binefacerile ei.

Drept care, nemaifiind altceva de pertractat alegându-se pentru autentificarea acestui protocol Ion Chindea, Ilie Vaidos, Simion Vaidas, Iuliu Ciobotariu, ședința se ridică." (7).

O altă chestiune importantă în istoria bisericii din Voslobeni a fost aceea a numirii ca paroh interimar (prin plecarea ca paroh la

Gurghiu a parohului Alexandru Donia Donescu) a Protopopului de Giurgeu, Elie Câmpeanu. Comunitatea ia act cu satisfacție de această numire:

“Proces Verbal

Luat în sedința reprezentatiei bisericești-scolastice din parohia voslobeni ținută la 8 ianuarie 1920 sub prezidiul P.O.D. Elie Câmpeanu, protopopul Giurgeului și nou denumit administrator interimar în Voslobeni.

Prezenții subsemnati:

După îndeplinirea serviciului liturgic monahii, reprezentanții bisericii și alți credincioși din localitate, coadunându-se la casa parohială de 3 ore p.m. prezidiul comunică celor prezenți rezoluțiunea Ilustrului Domn Dr. Vasile Suciu Vicar capitular și delegat apostolic, pentru vicariatul secuiunii datând 1 ianuarie 1920, prin care se denumeste ca administrator interimar al acestei parohii protopop Elie Câmpeanu paroh în Gheorgheni.

Art.1. Cei prezenți cu mulțumire ieu spre știre această numire și hotărăsc următoarele.

Ce se ține pentru predarea parohiei și averea bisericii scolastice se inventariază P.O.D. Protopop ca salarizare pre fost preot A.D. Donescu precizând ca să vină ca să predeie toate în samă și încă ziua predarei să fie după serbarea sf. Botez.

11 feb. 1920”⁸.

Biserica din Voslobeni s-a lovit și după Marea Unire de unele probleme de ordin material, și acest lucru s-a văzut destul de bine și atunci când s-a hotărât ridicarea unei noi case parohiale. Comuna era mică și locuitorii nu prea aveau dare de mână, dar au făcut mari eforturi pentru acest scop:

“Proces -Verbal

Luat în ședința din 28 iunie 1924...

Edificarea caselor parohiale în valoare de 320.000 lei. Se compune lista și se constată că sunt 290 de familii iar în filia Uffala 12, se hotărăște ca pe cele 290 de familii să se arunce pe fiecare familie 1000 lei iar la Uifălinii 6000 lei,

conspicue să se împartă jurațiilor bisericești spre încasarea banilor și anume (urmează numele).

Suma de 20.000 pretul caselor parohiale vechi de la Vasile Bucur să se folosească tot spre scopul nouălor case parohiale iar numai ce nu s-ar ajunge în prețul caselor să se întregescă din alte izvoare de venit și anume să se ceară de la dl. inginer al Ocolului Silvic Gheorgheni o cantitate mare careva de lemne din pădurea expropriată, să se facă apel la stremii care locuiesc în parohie și în jur și să se ajute și de la comuna politică dacă va fi lipsă.

Mihai Marieșan preot...”⁹.

Cu toate aceste condiții vitrege, s-au mai găsit resurse încă pentru a se construi o mică bisericuță pentru filiile Boteni și Tincani, care se aflau la distanță destul de mare de centrul comunei (10 km.):

“21 nov 1927

Pres. M. Mariesan comunică hotărârea comunității de ocol pentru exproprierea și improprietările nr. 168 din septembrie 1927 din Gheorgheni, cum că în baza cererii oficiului parohial Voslobeni s-a destinat pentru trebuințele bisericești a cătunelor (filiilor) Tincani și Boteni o suprafață de 20 jug... și 11,51 ha pădure din rezerva de stat, expropriată de la școala comunală din Joseni, și făcându-se cunoscut că scopul pentru care s-a cerut și s-a dat această pădure este edificarea unei biserice modeste pentru credincioșii noștri de la Tincani și Boteni care în număr de peste 80 de familii stau la distanță de 10 Km de Voslobeni.”¹⁰.

Ar fi acestea doar câteva din preocupările micii comunități de români din Voslobeni pentru păstrarea și dezvoltarea bisericii străbune, iar cercetarea pe viitor a arhivei parohiale va putea aduce cu siguranță noi elemente care să întregescă tabloul victii spirituale a acestui adevărat “miracol”, așa cum numea Nicolae Iorga existența comunei curat românești Voslobeni.

Costel Cristian Lazăr

Note

1. MIRCEA PACURARIU, *The Policy of the Hungarian State concerning the Romanian Church in Transilvania under the dual monarchy 1867-1918*, p. 162-165
2. MIRCEA PACURARIU, *Istoria Bisericii românești din Transilvania, Banat, Crisana și Maramureș*, p. 325-326
3. *Idem*, p. 327
4. Registrul de procese-verbale al comitetului episcopal, aflat în posesia Parohiei Voșlobeni
5. *Idem*
6. *Idem*
7. *Idem*
8. *Idem*
9. *Idem*
10. *Idem*

Tabel nr. 1

Sursele de asigurare a salariului învățătorului de la Școala confesională din Voșlobeni, în anul 1894

| | |
|--|-------------|
| Din repartiție pre popor | 330 coroane |
| Subsidiul din fondul arhiepiscopal scolar din Blaj | 100 coroane |
| Din venitele cantoralii | 170 coroane |
| suma | 600 coroane |

| | |
|--|-------------|
| Mai este un rebut de lemne neprevăzut în actul de dotațiune | 30 coroane |
| Începând din anul scolar 1898-1899 i sa ascurat quinquenalul prim din partea bisericii solvinduse tot din venitele cantoralii | 100 coroane |
| Începând din anul scolar 1903-1904 pre basa decisiunei Înaltului Ministeriu de culte instrucțiune publică de data 11 nov. 1903 numărul 72012 i sa ascurat actualului docente Nicodim Rusu din cassa statului quinquenalul al doilea de | 100 coroane |
| suma | 830 coroane |

Abstract

Contributions to the history of the church from Voșlobeni, at the end of the XIXth century and the begining of XXth century.

The article reffers to the history of Voșlobeni Church, which belongs to a Romanian community surrounded by Hungarian population.

Firstly, the author reveals the general polities of the Hungarian state, concerning the curch and the school, its main aim being that of reducing the number of Romanians. Secondly, he treats the same matter, of the school and church, in the light of yet unpublished archive documents

